

RITOS, CONTOS, LENDAS E HISTORIA DA ILLA DE ONS <SEPULCRO ANTROPOMORFO "LAXE DO CREGO"> <BURACO DO INFERNO> <RESTABLECIDA A MONARQUÍA NA ILLA DE ONS>

Por: Celestino Pardellas de Blas

A Illa de Ons forma parte do primeiro Parque Nacional galego dende o ano 2002. Ata o de agora pouco ou nada se fixo por realzar esta magnífica Illa e á súa comunidade veciñal nun dos seus aspectos máis importante, o histórico - antropolóxico - etnográfico.

Agardemos que os encargados de levar para adiante o Parque Nacional das Illas Atlánticas se dean conta de que Ons ten unha importancia natural, ecolóxica e medio ambiental pero, dende logo, nunca comparable ás súas interesantes, excepcionais e valiosas características etnográficas e históricas, ás que se debería dedicar un gran esforzo de recompilación para despois, no futuro e necesario museo etnográfico mariñeiro - rural de Ons, investigadores, visitantes, escolares, rapaces dos Campamentos, . . ., teñan nel un material que faga posible o estudio e coñecemento dunha Illa e dunha comunidade única, xa que, coñecéndoa poderemos respectala, coidala e protexela.

O SEPULCRO ANTROPOMORFO, "LAXE DO CREGO"

Corría o mes de xuño de 2000 cando me contaron que na parroquia de San Salvador de Prado, no municipio de Covelo, facíase unha romaría na ermida da Virxe de A Xestosa. Resulta que ao carón da ermida existe un sarcófago antropomorfo a onde acoden miles de devotos a curar as verrugas, outros problemas dermatolóxicos e ata a pedir desexos para a curación de múltiples e diversas enfermidades, cousa que se consegue grazas á axuda da auga que contén o Sepulcro, á que se lle atribúen propiedades milagrosas.

Cando coñecín este costume, veume á mente o Sarcófago Antropomorfo coñecido co nome de "Laxe do Crego" que se atopa na Illa de Ons nunha rocha ao sur da praia de Area dos Cans.

Estiven a cavilar pois, entre os meus numerosos apuntes sobre esta Illa, coidaba ter algún dato de prácticas similares que se realizaban no Sepulcro de Ons. Pescudei entre eles e atopei uns cantos que son dignos de reseñar e que nos falan da existencia dalgunha práctica curativa en relación con esta sepultura.

Púxenos en orde e esperei ocasión, que agora se presenta, para dalos a coñecer e seguir insistindo na interesantísima cultura etnográfica que esta comunidade illán tivo e que está sen estudar.

A primeira nova recollína no ano 1975. Estabamos en setembro e fora, acompañando á periodista Ana Liste,

a realizar unhas fotos sobre faenas pesqueiras no Croll, barco que patroneado polo veciño da Illa Francisco, dedicábase á pesca con miños.

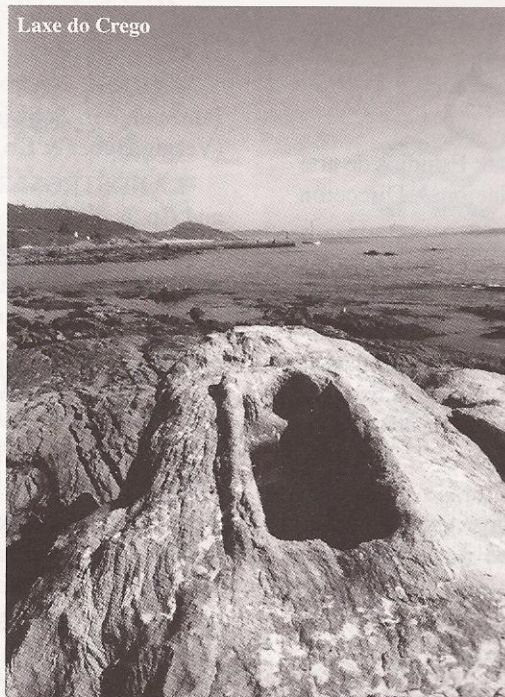
Ao rematar, xuntámonos cos mariñeiros e algúns veciños, no bar que Francisco rexentaba no barrio de Canexol, no edificio que antes fora antiga escola - reitoral e que, daquela, lle servía de vivenda na parte alta e na baixa de bar e ata de discoteca, só para os veciños, os sábados.

Tiña apuntado entre os meus datos, como curiosidade, o feito gastronómico de que, Rosario, a muller de Francisco, fixera unha fritada de peixe acompañada de patacas cocidas con loureiro ás que, despois de fritir o peixe, botáballes o aceite por riba o que lle daba un sabor único a aquelas fresquísimas martelas, sarguiños, fanecas, ... Aquel día, polo feito de estar nós no convite, coceu tamén unhas nécoras e uns santiaguíños dos que se colleran con anterioridade.

Ana Liste, xa moi metida por aquelas datas en tarefas investigadoras e xa co café e as copas na mesa, axiña enleou ós presentes para que a charla transcorrerá por camiños que tiveran que ver con meigas, mouros, coa

compañía, encantamentos, . . .

Aquela noite, entre outras cousas, saíu o tema do Sarcófago "Laxe do Crego", do que o Sr. Aurelio comentou:

Laxe do Crego

"... dende que o temporal levou a tapa, o oco do defunto énchese de auga salgada e mestúrase coa choiva. Despois, ao secar, queda un sal que din que é bo para as feridas e para as espullas ...".

O Sr. Méndez tamén reparou no tema das propiedades curativas da auga estancada no Sepulcro, dicindo:

"... os vellos de antes contaban que, cando viñan os da zona de Ribeira, xa fora polas festas ou a pescar, levaban marullo e golfeiro á Laxe do Crego emesturábano coa auga que estaba alí empozada. Despois ían e lavaban con ela as mans, outros a cara e os brazos e, se era no verán, ata se poñían en calzóns e mollábanse o corpo.

i Algúns levaban un cheiro enriba
! ii Mi madreeee !!

Non quero nin pensar o cheiro que habería no barco no que marchaban, ii Debería ser bo !!, pois despois de mollarse coa auga mesturada coas algas podres, poñíanse a roupa enriba sen secarse.

Din que o facían os que tiñan algún mal na pel.

Contaban os vellos que o facían ás agachadas para que ninguén os mirara, seica dáballes vergonza, pero, como dicía meu avó, iiCollíanse polo cheiro!!, disque era completo".

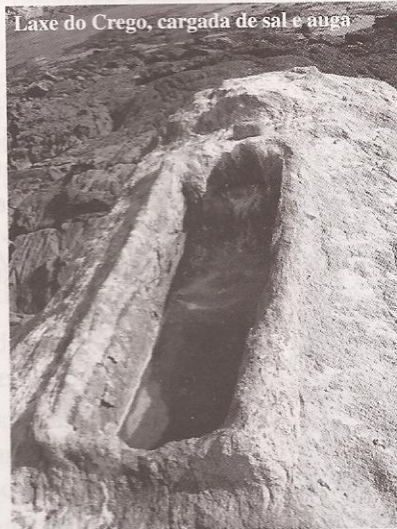
Delmiro, mariñeiro moi dado a contar historias coa súa peculiar voz, da que dicían que era estereofónica, tamén entrou no tema:

"... os da Illa tamén ían alí a coller o sal, pero non para usar na cociña nin para curar nada, senón para realizar <cousas desas> que lle mandan <esas mulleres> (referíndose ás meigas).

Cando foi da señora Ramona, o defunto de Fentos tivo que coller area da praia onde pisara ela, bochos no mar, estrugas de onde estivera a pastar a vaca e sal da Laxe.

Tivo que levarlle todo iso a unha <muller> de Cangas e alí fixo ela o que tiña que facer e a vaca sandou.

O que si, foi que lle mandou levar nun saco todo o sal que tivera a Laxe do Crego, pois díxolle que a necesitaba para outras curacións, que era unha sal especial e que a quería ter na casa.

Aínda recordo ao defuntiño o medo que pasou, pois cando foi, era inverno, o cadaleito tiña moita auga sucia e nada de sal, co que non podía cumprir o mandado. Tivo que ir de novo a Cangas a explicarlle o conto á muller, que o tranquilizou dicíndolle que illa levará cando a houbera. Non sei se o cumpriu".

Algúns dos alí presentes tamén coñecían ou escoitaban falar desas prácticas inda que recalcan, que eran realizadas sempre por xentes de fora da Illa. Parecía como se o tema da Laxe do Crego o levaran coma un tabú do que non querían falar, pero á vez todos, dalgún xeito, realizaban algún tipo de práctica ou coñecían alguén da Illa ou mesmo da súa familia que si o fixera.

Noutro dato recollido no ano 1977, unha veciña de Ons contaba que a súa nai lle dixerá:

"... cando foi da <Peste> na Illa, moitos acudían a rezar á "Laxe do Crego" e mollábanse o corpo coa auga que quedaba dentro da Laxe despois das marusías. Tamén se refregaban as feridas co sal cando secaba a auga que había dentro".

Outro relato recollido no ano 1981, no que un veciño contoume que:

"A Sra. María curaba as "avenidas" (grans nos ollos producidos por malos aires). Mandaba traer un allo, nove grans de trigo e sal collida na Laxe do Crego. Despois desfació todo, mesturábao con aceite e botábao no ollo dicindo:

<Santa Lucía tres ollos tenía
uns bordaban e outros cosían
outros tiraban as avenidas
dos ollos de quen as tenían.>

A "Laxe do Crego" agocha moitas e interesantes historias, contos, lendas, ..., sendo as máis relevantes as relacionadas coa estadía que, polos séculos XIV - XV, levaron a cabo monxes benedictinos como ermitáns e dedicados á recolección. Sen esquecerse das lendas referidas as numerosas invasións que esta Illa sufriu e onde o mosteiro e a Laxe estaban sempre presentes.

Nestas pequenas letras están só reflectidos os datos recollidos en relación con prácticas curativas.

PANADERIA

CAFETERIA

PANNES

Ezequiel Massoni, 22 - Teléfono 986 891 451 - MARIN

¡PÍDANOS PRESUPUESTO!

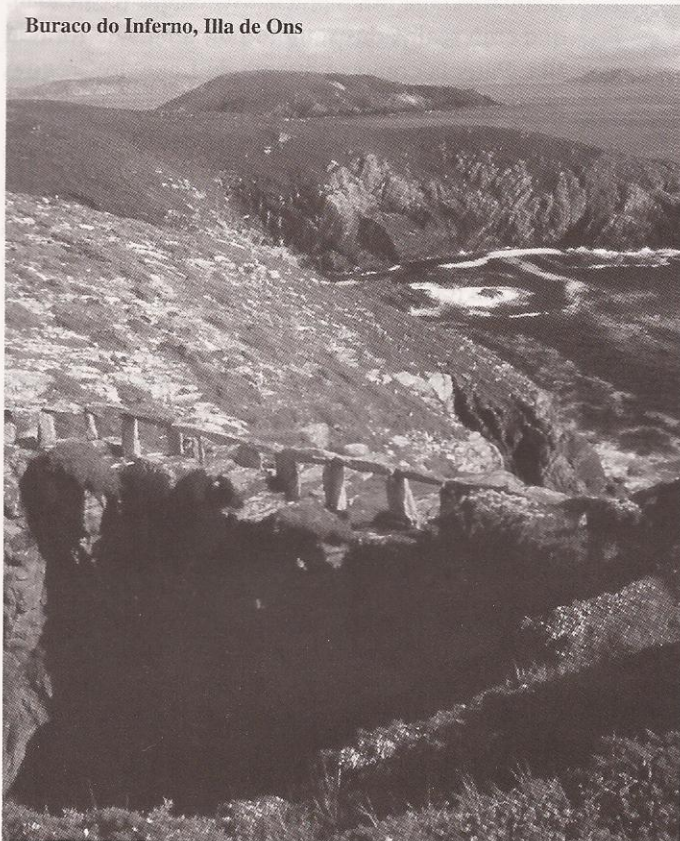
Preparamos, previo encargo: Buffets, empanadas, comidas y todo tipo de reuniones gastronómicas, familiares y amigables.

Saldrá satisfecho de nuestro Servicio

ILLA DE ONS: O BURACO DO INFERNO

Era unha tarde dunha chuviosa Semana Santa de mediados dos 70 do pasado século. A Illa estaba poboada en máis dun 80% e aínda non chegaran os medios de comunicación ás casas illáns, cando tiveron o primeiro contacto coas historias do Buraco do Inferno.

Buraco do Inferno, Illa de Ons

Aquel día ía camiño a Canexol cando me atopei ao Sr. José que viña de andar aos polbos e se dirixía á casa para comer algo. Acompañeino, xa que logo tiña que ir ao monte para recoller broza e unha pesada laxe que serviría de base para a entrada do cortello, e pedírame axuda.

O Alto da Vixía, a onde fomos, está ao carón do Buraco do Inferno. Cando rematamos o labor de subir a pesada rocha ao carro de man e, mentres cortaban a broza, dixeron de achegarme ao Buraco, xa que, daquela, o de ir ata o Buraco non era doado por mor dos carreiros existentes e, aínda, non era un lugar de marcado interese turístico e visita obrigada coma hoxe.

Tan pronto como insinuei a miña intención de achegarme ata el, a muller de José, que estaba a amorear o toxo no carro, dixo:

- ii Mi madreee !! iTi estás tolo !, vaite a levar o vento.

Eu mirei para ela co sorriso nos beizos coidando que o dicía por meterse comigo, pero cando mirou de novo que as miñas intencións eran as de ir, replicou:

- i Nin se che ocorra ! Aínda se escoita o "aire" do último que levou.

Mirei a cara de asustada que tiña e que reflectía o desexo incuestionable de non querer que me achegara. Ante a insistencia e, se cabe, un pouco amolado, desistín da miña teima, axudeilles a cargar a broza e marchamos.

Xa de volta e cando sobre a mesa estaba posta a típica merenda illán, a base de ovos mesturados con pan de millo acabados de saír do forno da casa, intereseime polo motivo daquel medo a que me acercara ao Buraco.

Con bastante respecto e con cara moi seria, a Sra. María, dixo:

- Noutros tempos os corvos (chámanlle "corvos" aos aaras e "corvos mariños" aos cormoráns), **avisaban; poñíanse: < a berrar coma curas a predicar > e sabíamos que non podíamos achegarnos, xa que o "sonido" podíate levar.**

Unha copla dicía:

Dende o Baixial

xa te estou a escoitar

pero por moito que berres

a min non me vas levar.

Estrañoume que nas explicacións que daba a Sra. María, non empregara a típica frase illán de : *" Son cousas que contaban os vellos "*. Utilizábana coma xeito de defensa ante a posible mofa da persoa que os estivera a escoitar. A súa voz entrecortada, indicaba un temor unido a un convencemento pleno do que estaba a contar:

- Os "sonidos" son perigosos. Antes, ás proximidades do Buraco, levábase a pastar o gando. Cos animais non había perigo, eles mesmos afastábanse ao oír os "berros" pero, ás persoas, os "sonidos", atraíanos cara a el co perigo de caer.

Se mandaban aos nenos co gando, metíanlle nos petos algún amuleto para evitar que o "vento" ou os "sonidos" os fixeran achegarse ao Buraco e caer nel.

Leña Verde

ZONA PEATONAL BANDA DO RÍO

BUEU

Teléfono: 986 323 483

- **Cando a miña nai me mandaba ao monte coas vacas, metíame allos, ou o saquiño das herbas do San Xoán, ou follas de loureiro suxeitas con prendedores, . . ., e ata bochos** (boliñas de algas que collían á noite coas nove ondas), **con iso dicían que estábamos a salvo.**

O Buraco do Inferno é un lugar sacro e respectado polos illáns; as historias, contos e lendas que ten, son moitas e moi variadas, pero é difícil que os illáns falen delas, e se o fan, nunca será coa mesma soltura como falan sobre outros temas (bruxería, mal de ollo, encantamentos, . . .).

En Ons había tres temas ou lugares tabú: O Buraco do Inferno, a Laxe do Crego e a Praia de Melide (praia á que arriba a Compañía cando dende terra decide vir á Illa de Ons).

O Buraco agocha moitas historias e nel, polo xeral ás agachadas, facíanse algúns ritos.

O Sr. Marcial contoume un dos poucos cerimoniais no que a participación é maioritaria, en especial, os familiares máis directos da persoa á que lle acontecera a desgraza:

- **Contaba a miña avoa que escoitara falar aos vellos de antes, que na parte de fóra da Illa había moito percebe, tantos coma hoxe mexillóns, pero valían pouco. En épocas que valían máis, ían todos a eles e collían capachos enteiros, tanto pequenos coma grandes, pero cando os ían a vender non pagaban nada por eles.**

Os mellores percebes collíannos cerca do Buraco, pero era moi perigoso.

Cando ían alí, era por algún encargo e ían aínda que houbera mar. Arriscábanse moito; demasiado.

A moitos os ten levado o mar e salvarse, a outros os collían mortos, pero, había veces que o mar levaba a un home e non aparecía.

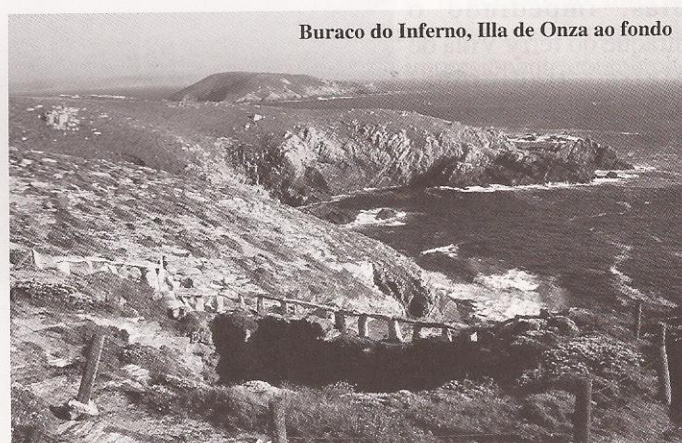
Se tardaba días en aparecer e xa viñeran os da mariña a buscalo, esperaban a que o corpo aboiara aos nove días. Se non aparecía, coidaban que o tiña atrapado "o Demo", entón facían a "Procesión das antorchas".

O que facían era: Ás 12 da noite, saían os veciños en procesión con cadanseu facho prendido, dende o cemiterio ata o Buraco (sen santos). Diante da comitiva ía o cura, se estaba na Illa, senón unha señora "desas" (que consideraban meiga).

Ían pola beira dos acantilados ata o Buraco. Ao chegar alí arrodeábanse e o cura dicía unhas palabras, ao rematar tirábanse os fachos, prendidos, ao fondo do Buraco co fin de que o demo soltara o cadáver.

Dicía a miña avoa que sempre que se fixo, ós poucos días aparecía.

O mítico Buraco do Inferno da Illa de Ons acocha grandes incógnitas, enigmas e misterios que están sen dirimir e que provocaron nos illáns un forte respecto arrodeado dun halo de receo, medo e ata, en casos, unha sólida e intensa devoción e fervor.

Buraco do Inferno, Illa de Onza ao fondo

RESTABLECIDA A MONARQUÍA NA ILLA DE ONS

Este pequeno artigo vai dedicado a un bo amigo que no mes de setembro pasado (2006) deixounos de súpeto, case sen avisar, despois de sufrir unha dura enfermidade.

Tiven a sorte de compartir con el grandes momentos na nosa querida Pontevedra, onde nacimos e nos criamos, máis tarde polas terras de Noalla e, por suposto, na Illa de Ons.

Persoa seria, comedida e tremendamente xuízosa e reflexiva pero, á vez, ocorrente, agudo, divertido,..., e moi habilidoso coa pluma.

Recordo aquel 27 de novembro de 1987 cando eu publicaba no Diario de Pontevedra aquel simpático e divertido artigo no que declaraba á Illa de Ons República Independente, co seu goberno formado por coñecidos veciños da Illa que á súa vez deciden formar dous concellos, un ao norte e outro ao sur, e que ían a ser gobernados tamén por coñecidos turistas, entre os que nos atopabamos, que íamos á Illa tódolos anos.

Ao día seguinte da súa publicación, recibín unha misteriosa carta dunha, non menos misteriosa axencia de noticias MAP, na que, a República é derrocada e á Illa de Ons volve á Monarquía.

Non podía ser outro que o meu querido amigo Domingo que non podía deixar pasar a ocasión de contestar ante tanto desaguisado "político" illan. Vai por ti, amigo.

CUCORNO.- Segundo fontes xeralmente ben informadas pola axencia de noticias MAP (Morrazo Agency Press) no importante porto de Bueu, a situación política na acabada de crear República Independente da Illa de Ons é tensa e confusa, debido á resistencia que elementos adictos ao antigo réxime opoñen aos representantes do Goberno Provisional Republicano recentemente implantado.

Ao parecer, un núcleo de rebeldes, encabezado por algúns dos candidatos derrotados nas pasadas eleccións, botáronse ao monte na veciña illa de Onza, cuxos habitantes sentíronse postergados nos pasados comicios ao non conseguir o seu ansiado estatuto de autonomía, e prestan o seu apoio decidido aos sediciosos. Estes levan a cabo un eficaz bloqueo económico dende fai uns días, impedindo o ataque do ferry Villa de Meira, tradicional abastecedor da Illa.

Parece ser que fai moi pouco tivo lugar unha importante batalla fronte á Illa, no lugar denominado El Cairo, na que a poderosa armada de dornas de guerra do Goberno illan, ao mando do Almirante Von Candinho, foi derrotada pola flota de iates, baixo o mando do Almirante Tom Elías Sawyer. A armada republicana contaba co apoio de algúns buques de gran porte, como o portanasas Novo Sardana e os necorazados Somos 18, Escualo, Chapuxa, etc.. Pero a armada corsaria era máis numerosa e contaba co apoio de varias planadoras tabaqueiras de Cambados e do Grove.

Despois de tan tremenda batalla, o FRELIO (Frente de Liberación de Ons) decidiu tomar a iniciativa na guerra e dispuxo que os seus comandos especiais de infantaría desembarcaran na enseada de Fedorentos, ao mando do Comandante Flores e do cura guerrilleiro Domingues. Non lles resultou difícil o desembarco, nin tampouco encerrar aos integristas que naquel intre ocupaban o Campamento do sur, os cales, ao grito de “Jehova es Grande” e “Queremos más teléfonos, libres y gratuítos” uníronse aos rebeldes, engadindo ao armamento daqueles o seu equipo de megafonía.

Segundo as mesmas fontes, os sediciosos infiltraron varios comandos na capital, Curro, que propalan rumores desmoralizadores entre a poboación, tales como que o

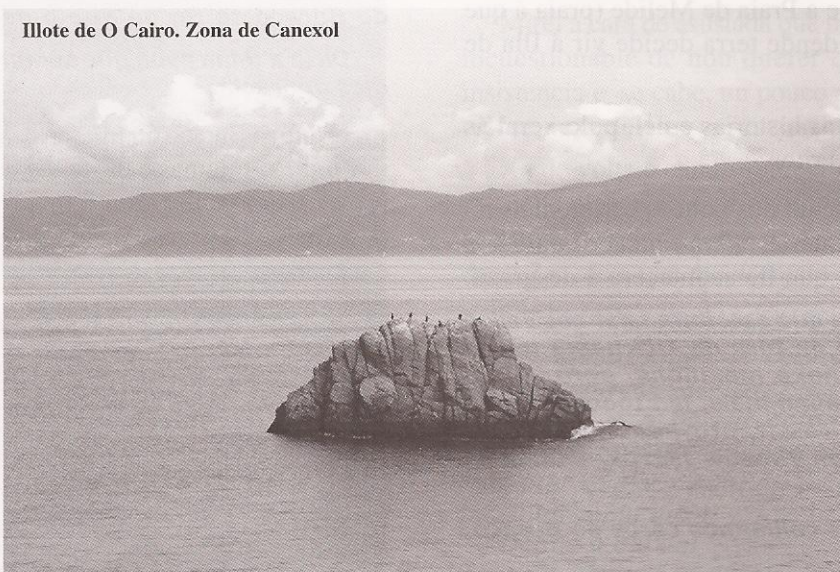
contraalmirante Naranjito unírase aos rebeldes e ameazaba con confiscar os cans e nasas da Illa, ou que algúns potentados, hoxe no goberno, están colocando elevadas sumas de cartos en bancos do continente.

Estes comandos reciben, ao parecer, apoio dunha parte da poboación que se viu esquecida á hora do reparto de poderes da nova República, como por exemplo o coñecido Cesáreo Amanita ou o industrial Arturo O’kesobraba, e por riba de todos eles o deposto Príncipe Chucho que manexa dende a sombra os fíos da conxura.

Como ven vostedes, o asunto non esta nada claro, e mentres tanto as dúas superpotencias da ría, Bueu e Portonovo, mantéñense ao marxe do conflito, e decretaron un embargo de “encarnada” para as nasas e de todo tipo de bebidas alcohólicas para ambas partes belixerantes. Seguiremos informando.

(Resumo de Axencias e do Servicio Meteorológico Nacional)

Illote de O Cairo. Zona de Canexol

CANEXOL.- RESTAURADA A MONARQUÍA NA ILLA DE ONS

Segundo unha emisión de radio procedente de Portonovo, as forzas rebeldes que desembarcaran en Ons fai tan só uns días, entraron na capital, Curro, facéndose co control do importante peirao de pasaxe. Tomaron tamén o vídeo de Tv de Arturo, unhas copas e a emisora Radio Garulo, desde a que non cesan de emitir consignas e mensaxes buscado poñerse en contacto con un tal “Camba”.

As forzas leais retiráronse cara ao norte queimando todo o monte baixo que atopan ao seu paso, e ofrecendo tenaz resistencia na zona de Melide, onde os rebeldes que se aproximan son constantemente acosados por elementos illados que, xurdindo de improviso detrás de calquera arbusto, lles mostran as súas partes pudendas e foxen.

Segundo a emisora rebelde Radio CUBATA, as súas tropas deixarán pronto a zona libre de francoenseñadores.

Por outra parte, a maioría dos dirixentes do extinto goberno republicano asiláronse na embaixada do MOPU, nas proximidades do faro. Seguiremos informando. 1987.